

A jó értelemben vett szabadságra nevelve

Prof. dr hab. Stefan Możdżeń – LENGYELORSZÁG

1938-ban született Kliszowban. A Kielcei Świętokrzyska Akademia munkatársa. Tanulmányait a pedagógiatörténet tárgyából a Wrocław Egyetem Filozófia-Történelem szakán fejezte be. Oktatóként működött a Wrocław Egyetemen, a Czeszochowai Polónia Akadémián és a Lublini Katolikus Egyetem Stalowa Wola-i kihelyezett tagozatán. Fő érdeklődési területe a neveléstörténet és a katolikus pedagógia. 28 tudományos publikáció és több tanulmány és tudományos dolgozat szerzője.

A koedukáció jelentése különböző nemű gyermekek és fiatalok családon kívüli közös képzése valamely egységes program szerint. A hagyományoknak megfelelően évszázadokon keresztül csak fiúk látogathatták a tanintézményeket, a lányok elemi vagy szerzetesi iskolákba, esetleg leánynevelő intézetekbe iratkozhattak be. Ebben az időszakban a lengyel területeken legnagyobb számban a Jézus Szíve Nővérei, a Prezentációs Nővérek, az Isteni Gondviselés Nővérei, a Szent József Nővérek, az orsolyiták, a Názáreti Szent Család nővérei és a Szeplőtelen Fogantatás Nővérei tevékenykedtek. A francia forradalom idején a filozófus és matematikus J. M. C. Condorcet *Közoktatási tervzet* (1792) című művében már felvetette a két nem közös oktatását. A 19. század folyamán szeparált, ám magas színvonalú képzést nyújtó közoktatási intézmények jöttek létre a lányok részére, melyek a szokásokra, valamint a nők hivatására való tekintettel sajátos tanítási módszereket alkalmaztak.

Német és osztrák hatásra 1894-re már nyolc hatosztályos leánygimnázium működött. Lengyelországban elsőként a Mar-

celina Darowska által alapított Szeplőtelen Fogantatás Nővéreinek rendje hozott létre nőknek középiskolát Jazłowiecben (1863) majd Niżnowában (1883). Krakóban B. Trzaskowski vezetésével létesült leánygimnázium 1896-ban, ezt követte Lvivben 1902-ben egy magángimnázium, majd 1909-ben a nők részére Aniela Gorzycka-Wieleżyńska irányításával létrehozott tanítóképző.

Az orosz megszállás alatti területeken a következő iskolák jöttek létre: 1878-ban magánintézmény Varsóban, Jadwiga Sikorska vezetésével; 1883-ban Cecylia Plater-Zyberkówna vezetésével kézműipari iskola, szintén Varsóban; ezenkívül Z. Bętkowska leánygimnáziuma Łódźban (1901) és Gagatnicka leánygimnáziuma Varsóban (1884). 1906-ban alapították a Nők Tudományos Intézetét Maria Gajl vezetésével Radomban, 1909-ben Wanda Pawlicka hozta létre iskoláját Klarysewben. Lublinban előbb W. Kunicki (1908) majd Arciszowa (1912) alapított gimnáziumot. Sosnowiecben 1908-ban jött létre lánynevelő intézet, Konstancinben 1912-ben.

Porosz megszállás alatt elsőként Ludwika Radziwiłłowa hozott létre városi leányiskolát 1830-ban, majd ezt követte a szintén általa alapított tanítóképző (1841). Az iskola, nevét többször megváltoztatva, egészen 1967-ig működött. Az orsolyiták 1857-ben nyitottak leányiskolát Poznańban, mely 1876-ig, feloszlásáig működött. Kórnikban hozta létre Jadwiga Zamoyska kézműipari iskoláját, melyet 1885-ben a Zakopane közelében található Kuźniczce költöztettek.

A 19. század közepén a nők egyenjogúságára törekvő emancipációs mozgalmak hatására elsőként az Amerikai Egyesült Államokban jöttek létre koedukált iskolák. Az elsőt, az Oberlin College-t 1833-ban alapították. Az USA-ban már a 19. század közepén lezajlott a nők és a férfiak állampolgári és oktatási jogainak egyenlővé tétele. Ezt követően koedukált iskolák jelentek meg Spanyolországban, Svájcban és a skandináv országokban is (1876-tól kezdve). Ezeket a törekvéseket támogatta a 19. század végén induló „új iskola” mozgalom is, mely J. H. Badley *Bedales* néven 1893-ban létrehozott intézményéhez kötődik. A koedukált iskolák hívei között megtaláljuk az új nevelés egyik úttörőjét, Adolf Ferriere-t (1879-1960) is, aki 1899-ben Genfben megalapította az Új Iskolák Nemzetközi Irodáját.

Még messzebbre jutottak a naturalizmus és az individualizmus jelszavainak gyakorlatba való átültetésében a szabad iskolai közösségek. 1901 és 1914 között bontakozott ki a „Vándormadarak” ifjúsági mozgalma, mely negatívan értékelt az iskolát, a katolikus egyházat és a politikát. Kötöttségek nélküli életre törekedtek maguk alapította közösségeikben, a közös életben az egyes településeken vagy épp a természet öln. A mozgalom egyik vezetője, Gustav Wyneken (1875-1964), 1906-ban hozta létre az első szabad iskolai

közösséget Wickersdorfbán; a másodikat Paul Geheeb (1870-1961) Odenwaldban. Ellen Key-hez és Ludwig Gurlitthoz (1855-1931) hasonlóan ez a mozgalom is a gyermek természetének feltételek nélküli tiszteletben tartását szorgalmazta. A létrejövő iskolák koedukált bentlakásos intézmények voltak. Ezek az iskolák tulajdonképpen egyfajta szélsőséges demokráciértelmezésen alapuló államok voltak, a tanárok és diákok szabad, autonóm életközösségei. Az iskola alapítói számára a nevelés legfőbb tényezője maga a környezet volt, éppen ezért a célnak megfelelően kellett megszervezni. Ebben az iskolában nem volt állandó tanítási program, teljes szólásszabadság és egyenlőség uralkodott tanárok és diákok között, mindannyian ugyanabban a munkában vettek részt.

Galíciában 1910-től a lányok fúgimnáziumokban tanulhattak, de az osztálylétszám legfeljebb öt százalékát teheték ki. A kisvárosokban a koedukált gimnáziumok létrehozását gazdasági szempontok kényszerítették ki - a tanárok vagy az épületek hiánya -, különösképp az első világháború idején. A koedukált oktatás fejlődése a két világháború közötti időszakban is folytatódott, különösen a protestáns országokban.

Lengyel földön 1906-ban, Krakkóban nyílt meg az első koedukált iskola, melyet Maria Ramułtowa alapított, majd ezt követte 1910-ben Julia Benoni-Dobrowolska iskolája Lvivben. 1911-ben nyílt meg az első porosz koedukált iskola Zakopaneban.

A 20. század közepén a feminista mozgalom és a különböző baloldali irányzatok nyomására jelentős mértékben megváltozott az oktatás, oly módon, hogy valamely minden gyerekre egyaránt érvényes program által kiegyenlítse a lányok és a fiúk esélyeit. A lányok és fiúk közös oktatása egyúttal a hatvanas években le-

zajlott morális forradalom egyik alaptétele is, mely szerint az emberiség felosztása nőkre és férfiakra pusztán nevelés és kényszerű kulturális sztereotípiák eredménye. Hamarosan a koedukáció került túlsúlyba a közoktatásban, de megjelent a magániskolákban is. Az UNESCO adatai szerint 1969-re a koedukáció legnagyobb mértékben a Szovjetunióban valósult meg (100%); Európában 35%, Észak-Amerikában 28%, Dél-Amerikában 33%, Óceániában 12%, míg Afrikában 7% volt az aránya. A Lengyel Népköztársaság idején csak az orsolyiták wrocławi és a Szeplőtelen Fogantatás Nővéreinek szymanowai leányiskolája maradt fenn. A koedukáció eredménye a kívánttal éppen ellentétesnek bizonyult. A 20. század végére sok országban drámaivá vált a helyzet a koedukált állami iskolákban, mind a tanítás eredményének, mind a nevelési célok megvalósulásának tekintetében. Lengyelországban a koedukációt támogatta például Wiktor Ambroziewicz, Michał Friedlander és a nőmozgalmi aktivista Teodora Męczkowska is.

A koedukáció hívei hasonló érveket hoznak fel álláspontjuk védelmében:

1. gazdaságilag előnyös, mert a koedukált iskolák kevesebbe kerülnek
2. a koedukáció igazságosabb, mivel mindkét nem képviselőit azonos módon kezelik
3. a koedukált nevelés közelebb áll a családban történő neveléshez
4. elősegíti a verseny kialakulását a fiatalok között és jobb tanulmányi eredményeket idéz elő
5. megteremti a fiatalok nevelésének természetes körülményeit
6. lehetőséget ad az eltérő személyiségjegyek kölcsönös megismerésére
7. egészséges baráti kapcsolatokat, együttműködést teremt, előkészít a társasági

életre, nemesíti a fiúk jellemét és jókedvet hoz

A katolikus egyház, felismerve, hogy vesélyt jelent a fiatalok morális fejlődésére, ellenezte a koedukációt. XI. Pius pápa a nevelésről szóló enciklikájában (1929) téves és kártékony nevelési módszernek nevezte. A koedukációval szemben felhozott pszichológiai érv rámutat a két nem pszichológiai különbségére és fejlődésük eltérő ütemére, így a különböző irányú érdeklődésre, kedvtelésekre, ideálokra és lelki életre, valamint az emberiség életében betöltött különböző szerepükre, melyek kölcsönösen kiegészítik egymást.

Henning, a koedukált oktatásban sokéves tapasztalattal rendelkező amerikai pedagógus arra a következtetésre jutott, hogy az ilyen oktatás káros hatással van az ifjúságra. A kiváló pszichológus Stanley Hill (1846-1924) azt állította, hogy a lányok fiúiskolákba való felvételével csökkent az oktatás színvonala. Cecil Reddie (1858-1932), aki az angliai Abbotsholmban alapított híres iskolát, úgy vélte, hogy a koedukált nevelés a fiúkban folyamatosan erotikus érzéseket gerjeszt, csökkenti férfiaságukat és hajlamossá teszi őket a kihágásokra. A fiúk elveszítik energiájukat, bátorságukat, becsületüket és őszinteségüket. A lányok manírosak és képmutatók lesznek. Hasonló volt a véleménye a kiváló német pedagógusnak, Friedrich Wilhelm Foersternek (1869-1966) is. Úgy gondolta, az egyes nemek képviselőinek elsőként a maguk természetét kell megismerniük, hogy aztán egymást támogatva haladhassanak a felnőtté válás és az önmegvalósítás felé.

Az első lengyel leánygimnázium igazgatója, Bronisław Trzaskowski (1824-1906) szintén rámutatott az együttes nevelés nehézségeire. A nők gondolkodásában nagyobb hangsúlyt kapnak a

konkrétumok, a tanulásban a részleteket ragadják meg, de kevésbé képesek a szintézisre, mint a fiúk. A lányok emlékezete megbízható, lassabb azonban a felfogásuk; szorgalmasabbak, kitartóbbak és becsúgyóbbak, ügyelnek a külalakra, mély érzelmeket, türelmet, áldozatkészséget mutatnak. A fiúk könnyebben vannak le következtetések, gyorsabb a felfogásuk, nagyobb bennük a hajlam a szintézisre és absztrakcióra, azonban kevesebb az energiájuk, szorgalmuk, kitartásuk és ambíciójuk, mint a lányoknak. Mindezen tulajdonságok meggyőzően igazolják a két nem szeparált oktatásának szükségességét.

Mások arra mutattak rá, hogy a másik nem jelenléte feszélyezően hat, nem jönnek létre baráti kapcsolatok a különböző nemek képviselői között, a lányokat lenézik; flörtök indulnak, de ugyanakkor a lányok elveszítik nőies tulajdonságaikat; a fegyelem megbomlik; a tanárok eltérően kezelik a fiúkat és a lányokat.

Józefa Joteyka (1866-1928) pszichológus szerint a lányok és fiúk közötti különbségeket nem számolja fel a koedukáció. Dr. Janina Helm-Pirgowa arra hívja fel a figyelmet, hogy míg a család épp az együttműködést támogatja, a koedukáció a két nem közötti versenyhez vezet, felszámolva a nemek pszichikai sajátosságait, ugyanakkor az erkölcsiséget nem képes garantálni. Így hát a közös nevelés a felnőtté válás folyamata során, amikor a nemek különválnak egymástól, ellentétes a természettel.

Alicja Hłasko-Pawlicowa olyan tervvel állt elő, mely eltérő programot és módszert írt elő a fiúk és lányok oktatására történelemből, figyelembe véve különböző típusú képességeiket és preferenciáikat. A fiúkat inkább a politikátörténet, a hadtörténet és a háborúk érdeklik. A lányokat

jobban foglalkoztatja a társadalom- és kultúrtörténet. Éppen ezért felosztotta a tárgyat a nem-koedukált iskolák szempontjai szerint. Hasonló véleménynek adott hangot Dr. Ida Kotowa azt állítva, hogy mindkét nemnek a maga útját kell járnia. Julia Kisielewska a leánygimnáziumok szükségességéről írott könyvében egyértelműen a koedukáció ellenzői mellett teszi le voksát. Az ismert pedagógus Cecylia Plater-Zyberkówna úgy vélte, a lányok inkább humán beállítottságúak, és mivel nem mérhetőek össze a fiúkkal a természettudományok terén, elkedvetlenedhetnek. A lányoknak másra van szüksége az életben, az anyaságra és a gyermeknevelésre kell felkészíteni őket. Ehhez más programra van szükség, más órarendre, munkatempóra. Másképp a tanulás csak hátrányukra lesz.

A koedukáció ellenzői közé tartozott **Czesław Kaczmarek (1895-1963)** kielcei püspök is. A koedukáció híveivel vitázva azt írta, hogy a pénzügyi érvelés megbukik, ahol több iskola van; mégis, a gazdasági érvelést erkölcsi és pedagógiai okokból kell elvetnünk. Az igazságosságra hivatkozni a koedukáció mellett érvelve üres frázis csupán, hiszen a lányokat nem kezelik rosszabbul a fiúknál az iskolákban.

A családi neveléshez való hasonlóság követelménye nem valósítható meg az iskolában, ahol a tanárnak bármely családnál lényegesen több gyerekkel kell foglalkoznia. A szülői ösztön nem helyettesíthető valamely más pedagógiai eszközzel. Az iskolai nevelés közelítése a családihoz csakis a szívélyes légkörben mutatkozhat meg a diákok és tanárok között.

A koedukációt megnehezítik a két nem közötti különbségek, melyek fejlődésük eltérő üteméből adódnak. A lányok és fiúk intellektuális fejlődése más irányt követ, más a pszichés és fizikai struktúrája.

Ha tehát egyforma erőfeszítésekre kényszerítjük a gyerekeket, az ellentétes fejlődésük természetével és károsan fog hatni tanulmányi eredményükre, ellenkezik a gyerekek individualitásának alapelveivel. A közös nevelés az egyes nemekre jellemző tulajdonságok eltűnéséhez vezet, a lányok a fiúkhoz hasonlóak lesznek, a fiúkból eltűnik a lovagiasság, a lányokat sem lengi többé körbe titokzatosság.

A koedukációban nem a fejlődés nyilvánul meg, hanem a visszamaradottság - ezért lehet még mindig aktuális a koedukáció kérdése a nevelés területén. A fent említett pedagógusok háború előtti álláspontját megerősítik az újabb tudományos kutatások a világ minden táján, melyek különösen a 12-18 éves korosztály számára hangsúlyozzák a szeparált oktatás jelentőségét. A fiúk és lányok külön osztályokban és iskolákban oktatását egyre több pszichológus, pedagógus és orvos támogatja az egész világon.

Verne S. Caviness (1966) amerikai neurológus kutatásai azt mutatják, hogy a lányok és fiúk között a felnőtté válás során körülbelül hat év különbség van a fejlődésben. Kimutatta, hogy a fiúk csak tizenhét éves korukra érik el egy tizenegy éves lány fejlettségi szintjét.

Dr Leonard Sax amerikai pszichológus, a Nemzeti Egynemű Közoktatásért Egyesület (NASSPE) elnöke, azt állítja, hogy a fiúknak több mozgásra van szükségük az iskolában. A koedukált iskolákban a tanároknak sokkal több energiát kell arra fordítaniuk, hogy megfékezzék a fiúk túlzott aktivitását, aminek forrása nemegyszer az unalom, amit az ő értelmük számára felfoghatatlan feladatok okoznak. L. Sax úgy véli, hogy a koedukált iskola nem adja meg a lányoknak és fiúknak az egyenlő esélyeket és nem alkalmazkodik természetes szükségleteikhez.

A koedukáció korlátozza a fiatalok tehetségének kibontakoztatását. Az alsóbb osztályos fiúk a neveltségessé válástól való félelmükben nem próbálják ki magukat a zene- vagy rajzórán, amiket a lányok szeretnek. Ők ellenben a kudarctól félve ódzkodnak a matematikától. Az azonos nemű gyerekek a másik nemmel való versengés nyomásától megszabadulva, bátrabban kamatoztatják tehetségüket.

Azokban az ausztráliai állami iskolákban, ahol megszüntették a koedukációt, 25%-al nőtt a jeles tanulók száma. Egy kutatás, melyben 270 ezer ausztrál felsőoktatásban tanuló hallgató vett részt, kimutatta, hogy a nem-koedukált iskolákban végzetek 15-20%-al magasabb eredményeket érnek el tanulmányaikban, mint a koedukált intézmények volt diákjai (2001). Egy 2002-es németországi kutatás azt mutatja, hogy a leányiskolákban végzett lányok sokkal jobban boldogulnak a fizikával, mint akik koedukált osztályban tanulnak.

A koedukált iskolákban folyó oktatás sikerességéről árulkodnak az egyetemi felvételek is. Egy Nagy-Britanniában tíz éven keresztül végzett vizsgálat azt mutatja, hogy a tanulmányi eredmények szerint az első tíz **legeredményesebb** iskola nem-koedukált volt. A legjobb koedukált iskola csupán a harminckettedik helyen végzett.

Josep M. Barnils, az Európai Egynemű Oktatásért Egyesület (EASSE) elnöke a Kurier Lubelski részére adott interjúban kijelentette, hogy a tanítási programot és módszert a gyerek neméhez kell igazítani. Koedukált iskolákban ez lehetetlen. Ennek a következménye, hogy nő az agresszió és csökken a fegyelem, különösen a fiúk körében.

Az Amerikai Egyesült Államokban mindössze három évig voltak betiltva a nem-koedukált iskolák, mielőtt visszatértek a szeparált oktatáshoz.

Lengyelországban a „Sternik” (Kormányos) Oktatás- és Családtámogatási Egyesület két általános iskolát alapított 2004-ben Międzyzlesie és Falenica településeken, ahol a gyerekek nemük szerint kialakított csoportokban tanulnak. Olyan sok diák jelentkezett, hogy az iskoláknak a magas tandíj ellenére is nehézséget okoz valamennyi jelentkező felvétele. Az egyesület óvodák és iskolák megnyitását tervezi minden nagyobb lengyel városban. 2007-ben már 75 szeparációs programmal oktató iskola működött Lengyelországban. Írországban az iskolák 44%-a, Luxemburgban 14%, Ausztriában 10%, Nagy-Britanniában 16% működik hasonlóképpen.

A koedukált iskolákban az oktatás kezdeti szakaszában a fiúk általában a lányoknál rosszabbul teljesítenek. A tudás megszerzéséhez szükséges képességeik, lehetőségeik, koncentrációjuk lassabban fejlődik. Ennek következtében gyakrabban érik őket kudarcok a tanulás során és könnyebben elmegy a kedvük az iskolától. Elszigetelődnek vagy agresszívvá válnak és kihágásokat követnek el.

Az utóbbi években újra megélénkült az érdeklődés a nemekhez kötött oktatással kapcsolatban. Növekedik az ilyen programmal rendelkező iskolák, tudományos kutatások, a témával kapcsolatos konferenciák száma is. A szeparált oktatás témájában az első nemzetközi kongresszust 2007-ben rendezték Barcelonában, melyen több mint ötszázan vettek részt 21 országból. Szintén 2007-ben hasonló konferenciákat tartottak Varsóban és Krakóban is, többek között prof. Cornelius Riordan amerikai szociológus, a szeparált oktatás kutatásának egyik vezéralakja, illetve a már említett José María Barnils, az Európai Egynemű Oktatásért Egyesület vezetője, a nem szerint szeparált iskolák

sokéves tapasztalattal rendelkező igazgatója és a terület nemzetközi szakértője részvételével. A konferencia szervezése több tudományos intézmény együttes munkájával zajlott, mint a Varsói Egyetem Pedagógia Tanszéke, a Jagelló Egyetem Pedagógiai Intézete, a krakkói Tanárképző Főiskola Neveléseméleti Intézete, illetve a Központi Tanártovábbképzési Intézet (CODN).

Mind Riordan, mind Barnils a fiúk és lányok számára elkülönített iskolák elkötelezett híve. Barnils szerint a koedukáció figyelmen kívül hagyja a felnőtté válás és lelki fejlődés során jelentkező természetes eltéréseket a lányok és a fiúk között, melyeket az oktatásban igenis figyelembe kellene venni. Riordan meggyőződése szerint a szeparált oktatás előnyösebb a fiatalok számára: olyan iskolákat teremt, melyek eredményesebbek és egyenlő esélyeket teremtenek az oktatásban.

A kutatások azt mutatják, hogy a fiúiskolák diákjait sokkal jobban érdekli a tanulás és jobb eredményeket érnek el a hagyományosan a lányok kedvenceinek számító tárgyakban, mint a zene, a képzőművészet vagy az idegen nyelvek, szívesebben vesznek részt a színjátszó körök, kórusok munkájában. A lányok viszont szívesebben hajlanak a természettudományos és technikai tárgyak felé. A koedukált iskolákban a lányok és a fiúk kölcsönösen korlátozzák egymást.

A csak lányok vagy fiúk számára létrehozott iskolák egyúttal bővítenék az oktatási intézmények palettáját, a szülők így több intézmény közül választhatnának. Az említett előadók szerint a lányiskolákban nők, a fiúiskolákban férfiak látnák el a tanári feladatokat. Így a szeparált iskolákban kellemebb légkör segíti a tanulást, biztosítja a nagyobb fejeletet.

Az oktatási program alkalmazkodik a gyerekek nemükből fakadó sajátos szükségleteihez, ami különböző tempót ír elő. A lányok a fiúknál tartósabb figyelmet és nagyobb koncentrációs készséget mutatnak. A koedukált iskolákban a természet-tudományos tárgyak óráin a lányok félénkebbek a fiúknál, ritkábban szólalnak meg. Más a helyzet, ha azonos nemű kortársaik körében vannak. A kutatások szerint a leányosztályokba járó diákok gyakrabban választanak matematikai vagy természettudományos szakot és tudományos karriert, mint azok a lányok, akik éveken keresztül fiúkkal tanulnak együtt. A nem-koedukált iskolákban nincsenek barátok hiányából fakadó közösségi problémák sem.

A varsói konferencia azzal a következtetéssel zárult, hogy a visszatérés a képzés ilyen modelljéhez a szabadság követelményének teljesítéséhez vezet az oktatásban.

ÖSSZEFOGLALÁS

A koedukált oktatás az európai iskolákban már az első világháború előtt megkezdődött és sok országban általánossá vált, különösen a második világháborút követően. Bár a pedagógusok és az egyház képviselői óvatosságra intettek, a jelenség elterjedésére nagy hatással voltak különböző gazdasági megfontolások, az egyenlőség követelői és a feminista mozgalmak is. Az utóbbi években megfigyelhető a tendencia a lányok és fiúk szeparált osztályokban és iskolákban történő oktatásához való visszatérésre. Ezt a törekvést egyre több pszichológus, pedagógus és orvos támogatja az egész világon. Véleményüket a legfrissebb tudományos kutatások eredményeivel támasztják alá, melyek megerősítik a háború előtti kritikusok ál-láspontját. A kutatások

rámutatnak, hogy a két nem fejlődésében jelentős eltérések vannak, melyek szükségessé teszik a tanítás körülményeinek és módszereinek a két nem természetes szükségleteihez igazítását. A koedukáció korlátozza a tehetségesek fejlődési lehetőségeit és az agresszió forrása. Az egyenmű iskolák diákjainak jobb a tanulmányi eredménye és fegyelmezettebbek.

SUMMARY

UPBRINGING TO WELL UNDERSTOOD FREEDOM

Co-educational teaching in schools, which was implemented before the First World War in Europe, became very common in many countries after the Second World War. Despite reservations about the process of developing co-educational teaching expressed by educationalists and by Church, the idea of equality feminist movement had influence on the process. In the last few years, the return to teaching boys and girls in separate classes and schools can be noticed. This idea is promoted by more and more psychologists, educationalists, doctors of medicine all over the world. They base their opinion on the latest research, which confirm the rightness of pre-war critics. The research informs that there are great differences in growth of the male and female sex which demand adapting conditions and methods of working to natural demands of every gender. Co-education limits possibility of improving abilities and is the source of aggression. Schools which are not co-educational have better teaching effects and better self-discipline of youths.

Kellermann Viktória fordítása